

Oecumenische Janskerkgemeente Utrecht

Zondag na Allerzielen, 3 november 2019

Overweging: Kees van der Zwaard

Voor een boom is er hoop

Lieve gemeente

Een verhalenverteller vertelde:
Je hebt twee soorten verhalen.
In het ene soort gaat er iemand op reis.
In het ander soort komt er een vreemdeling binnen.

Als er een geliefde van je sterft,
iemand dichtbij,
iemand bij wie je hoort,
iemand die bij jou hoort,
dan beginnen die twee soorten verhalen tegelijk.
Iemand gaat voorgoed op reis
en zal nooit terugkomen om te vertellen hoe het was. Hoe het is?
En de vreemdeling die binnenkomt is de dood.

Voor de achterblijver begint er dan ook een verhaal.
Je moet op reis in je eigen leven,
Misschien dacht je dat je jezelf kende,
maar wie ben je zonder die ander?
Je gaat op reis door het landschap van je bestaan,
in de wereld die vertrouwd was, die voorgoed veranderd is.

*

Ik was vorige week in een uitvaartcentrum.
Modern, maar niet te modern.
Licht, maar niet te licht.
Met kunst aan de muur – mooi, maar niet te opvallend.
Als je een kaars wilde, was er een kaars.
Wilde je er tien dan kreeg je er tien.
Wil je een kruis. Prima.
Met of zonder Christus?
Zeg het maar.
Alles kan.
Het leek of alles klopte,
Alsof de dood te hanteren was.

Maar de Schreeuw hing er niet,
De Scheur was afwezig.

En dat klopte niet.

*

Ik sprak vorige week een weduwe.
Haar man was een jaar geleden overleden.
Ze vertelde: ik heb mijn leven weer aardig op orde.
Ze zweeg.
Keek me aan.
'Alleen ... dat ene beeld ... dat ie daar ligt ... dat komt steeds terug.'
Ik vroeg: wat vertelt het beeld je?
Ze zei: dat ie dood is.
Ik zei: en dat is niet in orde.
We zwegen.
Om alles wat er niet klopt.

*

In het boek van Job zwijgen zijn vrienden.
Om alles wat er is gebeurd met Job.
Dat is te veel.
Niet te doen.
Zijn hele bestaan is overhoop gehaald.
Zijn bedrijf is kapot.
Zijn knechten zijn omgekomen.
Zijn kinderen zijn dood.
...
En de enige met wie hij het verdriet om zijn kinderen zou kunnen delen, zijn vrouw, is hij kwijtgeraakt.
Als de dood inbreekt verliezen wij mensen elkaar soms aan het leven.

Job wil nog maar één ding: dood.
Er niet meer zijn.
Deze pijn niet meer voelen.
Dit ondragelijke leed niet meer dragen.

En dan beginnen zijn vrienden – die eerst zo troostrijk zwegen – te praten.
Ze beginnen uit te leggen hoe het zit.
Dat het leven, inclusief de dood, toch klopt.
Desnoods passen zijn vrienden daarvoor de feiten aan.
De vrienden van Job zijn zo bang dat het leven niet klopt, dat ze de rechtvaardige, eerlijke, gelovige Job gaan beschuldigen.
Job zal heimelijk wel iets gedaan hebben, waardoor hij dit lot heeft verdiend.

Job reageert heftig: Rot op!

Misschien is dat het enige goede aan de valse troost van de vrienden.
Ze zijn zo bang, en daardoor zo bot, dat Job woedend wordt.
Rot op!
Deze dood klopt niet.

Het leven klopt niet.
Dit is niet in orde.
Er is geen orde.
God klopt niet.

Job zet alles op scherp.
Zijn vrienden waarschuwen hem nog:
Als je zo praat verdien je het dat de bliksem je treft.
Job antwoordt: liever de bliksem, dan dat ik zwijg.

Lytta Basset – de theoloog van vandaag – zegt daarover:
Job kiest partij voor zijn levende ik.
'Er is iets dat belangrijker is dan mijn leven,
namelijk mijn recht op spreken,
dus op mijn waarheid en mijn verlangen naar gerechtigheid.
God zelf zal mij daar niet van doen afzien,
want ik heb er definitief voor gekozen mijn zaak te verdedigen
en ik weiger resoluut de schreeuw om gerechtigheid in mijn binnenste het zwijgen op
te leggen.
Als ik mij vergis en als er in de ANDER (*in God*) geen gerechtigheid te vinden is, dan
is dat maar zo.
Misschien zal ik de enige en de laatste zijn die het voor mij opneemt.
Ik zal solidair zijn met mijzelf
en met die beslistheid in mijn hart ga ik op God af.
We zullen wel zien, ik heb niets meer te verliezen.'

Lytta Basset schrijft dat in haar boek Heilige Woede (p.106-108).
Heilige Woede is – meestal – niet wat we geleerd hebben.
Zo zijn we niet opgevoed.
Ons is niet geleerd om voor God te gaan staan zoals we zijn
en hem te zeggen wat we van hem denken als pijn en woede ons kapotmaken.

Maar de God van de bijbel gaat altijd op zoek naar het gezicht van de mens
of dat nu glimlacht dan wel knarsetandt van woede.

Aan het eind van het boek Job, zal de Eeuwige over Job zeggen:
Hij heeft goed gesproken.
Zijn woede klopte.

*

In die woede kijkt Job naar een boom.

Hak, hak, hak!
De boom is om.
En ik ben die boom.
Nee, nog minder ben ik.
Want voor een boom is er hoop,
hij ruikt water en herleeft.

Ik ben niet meer dan een romp:
afgekapt, stilgelegd.
Een stomp, dat ben ik.
Hier ben ik, Job.
De adem die U schept
is alles wat ik heb om mee te roepen.
Ik roep: meer dan genoeg
heeft U uw eigen orde omgekeerd.
Niets weet ik meer van U,
niets ben ik meer voor U -
laat het zo zijn, blaas mij weer uit,
maar zeg - terwijl U blaast -
wat U bezielt om zo gehaast
een zorgvuldig opgebouwd bestaan
met één klap van de bodem weg te vagen.
Meer hoef ik niet te weten,
meer heb ik niet te vragen.

*

Job is geen boom,
maar hij doet wel iets wat een boom ook doet.

Een boom is expert in leven in het nu.
Ondergaan wat zich nu voordoet.
En bries, een storm.

En dat is wat Job ook doet
Hij blijft op zijn plek.
Hij blijft waar hij is.
Hier.
Waar het stormt.
Waar het gat is geslagen.
Waar het zeer doet.
Waar de pijn is.
Het gemis.
Het verdriet.
De woede.

Dat is de waarheid van mijn leven.
Ik ben hier en verder ben ik nergens.

*

Als Lytta Basset haar boek over Heilige Woede heeft geschreven,
overlijdt haar zoon.

Vijf jaar later schrijft ze weer een boek.
Het is geen woedend boek, ook al was ze nergens.
Maar daar schrijft ze over.
Over nergens zijn.

Over niets meer voelen.
Over haar man, die hetzelfde verlies moet dragen,
die haar daardoor zeer nabij is,
ook al weet ze niet wat hij voelt.
Ze weet überhaupt niets meer.
God zwijgt.
Haar leven is tot stilstand gekomen.
Haar innerlijk verstomt.
Haar hart versteent.
Haar binnenste sterft.

En ergens in haar stil gevallen leven, wordt die ene zin werkelijkheid.
Die zin die Jezus zegt tegen mensen die hem terechtwijzen,
omdat zijn leerlingen zich niet aan de orde houden.
'Als mijn leerlingen zouden zwijgen, zouden de stenen het uitschreeuwen.'

Die zin wordt belangrijk voor Lytta Basset.
Ze ervaart dat niet alleen de dood inbreekt,
maar ook het leven.
Het leven klopt aan bij haar stenen hart.
Niet met een verklaring.
Niet met uitleg.
Niet met valse troost.
Maar met tegenwoordigheid.
Aandacht.
Aanwezigheid.
Mensen die naast haar staan.
Als een boom in de storm.
Vrienden die blijven.
Die de wacht houden bij de steen van haar hart.

En ja, schrijft, ergens sijpelt God daar doorheen.
Druppel voor druppel gaat de steen open.
Langzaam breekt er iets door in haar hart.
Ze schrijft: wat onmogelijk is, wordt mogelijk.
Omdat iemand het mogelijk maakt.
Ik, gesloten als een steen,
beroofd van een bewoonbaar innerlijk,
gevoelloos door het huilen in de leegte,
kwam weer overeind, werd weer 'gevestigd'
zoals ik nog nooit ervaren had.

*

Een boom is expert in leven in het nu.
Hij ondergaat wat zich nu voordoet

Een steen is expert in hier-zijn.
Het is zoals het is.

Als de dood hier en nu is.
is dat de plek waar we zijn.
Hoe pijnlijk die waarheid ook is.

Over die plek wordt verteld:
De boom ruikt water en leeft.
De steen breekt open en roept.

Wij zetten straks een kaarsje op de stenen, onder de bomen.
In ons hier en nu van dood en gemis.
En we roepen:
druppel bij ons naar binnen
breek in ons door
wees hier aanwezig.